

A dokumentumok egyetemes hozzáférhetővé tétele

Maurice B. LINE

A szerző Universal Availability of Publications (UAP) c. cikkét (Unesco Bulletin for Libraries 1977. No.3. 142–151 p.) KONDOR Imréné tömörítette.

Az IFLA Végrehajtó Bizottságának 1973. évi bruxellesi határozata alapján 1974. július 1-én megkezdte működését az UBC (Universal Bibliographic Control, egyetemes bibliográfiai számbavétel) Nemzetközi Hivatal. A Hivatal létesítése az első lépés az IFLA hosszútávú programjában elfogadott UBC program megvalósítása felé.

A nemzeti irodalmak egyetemes bibliográfiai számbavételének megvalósítása mellett az IFLA alapvető feladatának tekinti a kiadványokhoz való hozzáférés kérdését is.

Az egyetemes hozzáférhetőség – Universal Availability of Publication (UAP) – célkitűzését az elmúlt években több nemzetközi szervezet és értekezlet hangsúlyozta. Az UNESCO alapokmánya kimondja, hogy a nemzetek közötti együttműködés elősegítésével, a kiadványok cseréjével, a nemzetközi együttműködés módszereinek kidolgozásával elő kell segíteni, hogy a világ irodalmi termése mindenki számára hozzáférhető legyen. 1974-ben Párizsban az UNESCO keretében rendezett Kormányközi Konferencián a kormányzatok felelősségét hangsúlyozták: minden ország tegye lehetővé az információcserét dokumentációs intézményein, könyvtárain és levéltárain keresztül. 1973-ban az IFLA Könyvtárközi Kölcsönzés és Központi Katalógusok Bizottságának Grenoble-i ülése azt javasolta, hogy minden ország saját nemzeti irodalmának rendelkezésre bocsátásáért legyen felelős.

Az UAP eszme szükségességét, összefüggését az UBC-vel, az IFLA 1974-es Grenoble-i közgyűlése ismerte fel elsőként. 1975-ben a British Library könyvtárközi kölcsönzési részlegében megalakult a Könyvtárközi Kölcsönzés IFLA Hivatala, amely a következő jelszavakkal kezdte meg működését: „tegyük hozzáférhetővé a világ minden kiadványát” –, „mindenki számára tegyük hozzáférhetővé a kiadványokat”.

A nemzeti irodalom koncentrált, teljességre törekvő gyűjtése egyaránt szükséges az UBC és az UAP programban való részvételhez. Az egyetemes hozzáférhetővé tétel előfeltétele a hazai hozzáférés. A hazai kiadványok legteljesebb gyűjteménye önmagában azonban még nem biztosítja a rendelkezésre bocsátást, ha a könyvtárközi kölcsönzési rendszer nem országos könyvtári rendszerre épül. Az ideális állapotot a British Library könyvtárközi kölcsönzési részlege közelíti meg, annak ellenére, hogy az angol irodalmat csak néhány éve gyűjtik. A saját állományból ki nem elégíthető kéréseket a British Library Referenc Division-ból, vagy a kötelezpéldányban részesülő öt könyvtárban elégítik ki.

Az országos rendszerek különbözőek: központi kölcsönző gyűjtemények; központi katalógusok rendszere; néhány könyvtár együttműködése; – vagy mindezek kombinációja, mint amilyen az Egyesült Királyság országos szakirodalmi ellátásának rendszere, amely a tároló-kölcsönző könyvtáron kívül regionális központi katalógusok segítségével bonyolítja a hazai és külföldi irodalom iránti igények kielégítését.

A könyvtárközi kölcsönzés színvonalának kritériumai: a kielégített és ki nem elégitett kérések aránya, a gyorsaság, a költségek, és a lebonyolítás egyszerűsége.

Az UAP program megvalósításához elengedhetetlenek a nemzeti központok. Nemcsak a külföldről érkező kérések lebonyolítása érdekében, hanem a hazai kérések – lehetőleg hazai állományból történő – kielégítése érdekében. A túl nagy arányú nemzetközi kölcsönzés nem gazdaságos.

Az UAP program tehát nem korlátozódik sem a könyvtárközi kölcsönzésre, sem pedig a hazai irodalom gyűjtésére ill. rendelkezésre bocsátására. Az UAP program lényeges része a külföldi irodalom beszerzése, többek között a nemzetközi csere rendszerén keresztül. Az UNESCO és az IFLA erőteljesen támogatja és elősegíti a könyvtárak közötti kiadványcserét.

A „minden ország legyen felelős saját irodalmi termésének gyűjtéséért és feltárásáért” célkitűzés – bár látszólag a legracionálisabb megoldása lenne az egyetemes hozzáférhetővé tételnek – valójában négy nagy országot – NSZK, SZU, Egyesült Királyság, USA – sujtana aránytalanul. A fejlődő országok és a fejletlenebb könyvtári rendszerrel működő országok a szolgáltatásokra nem képesek, továbbá a távolról kölcsönzött kiadványok költségei magasabbak mint a szükséges gyűjtemények kialakítása.

A leggazdaságosabb regionális, vagy nemzetek közötti gyűjtemények, tároló könyvtárak létrehozása. Megvalósultnak tekinthető pl. az időszaki kiadványok megközelítően teljes körű gyűjtése a British Library könyvtárközi kölcsönzési részlegében, ahol jelenleg 47 500 időszaki kiadványt gyűjtenek és a világ minden országa számára rendelkezésre bocsátanak másolatokat. Lehetséges lenne továbbá Dél-Amerika és Afrika számára regionális könyvtárat létesíteni vagy nyelvek irodalmának központi gyűjtése – pl. Spanyolországban központot létesíteni a latin-amerikai, portugál, brazil irodalom számára. Európában ajánlatos lenne minden országban központi tároló-kölcsönző könyvtárat létrehozni. A leggazdaságosabb megoldás az lenne, ha a világot gyűjtési régiókra osztanák fel. Az e tervek megvalósításához szükséges anyagi lehetőségek vizsgálata az elkövetkező évek feladata lesz.

Az egyetemes hozzáférhetővé tétel előfeltételei a megfelelő gyűjtemények és a könyvtárközi kölcsönzés. A legközelebbi jövő feladata a könyvtárközi kölcsönzés gyorsítása, egyszerűsítése, korszerűsítése – a kölcsönzési idő csökkentése a telex, számítógép és légiposta igénybevételével, a kölcsönzési formula korszerűsítése és szabványosítása.

Az egyetemes hozzáférhetővé tétel megvalósításának eddig vázolt feltételein kívül számolni kell a korlátozó körülményekkel is. A térítés kérdésével, a mikroformátumok és egyéb – nem hagyományos – dokumentum típusok vámkezelési nehézségeivel, a különböző szerzői jogi előírásokkal.

Az egyetemes hozzáférhetővé tétel megvalósítása hosszú folyamat, amelyhez az egyes országok teljes könyvtári rendszerükkel járulhatnak hozzá, de központi koordinálásra és központi irányításra is szükség van. Egy létrehozandó központ feladatai a következők lennének: az országos rendszerek összehasonlítása; segédletek az országos rendszerek továbbfejlesztéséhez; statisztikák gyűjtése és összeállítása a könyvtárközi kölcsönzésről; folyamatok és kérelmek szabványosítása; a hozzáférhetővé tétel korlátainak elemzése; a költségtérítés folyamatának és szabályainak vizsgálata; a regionális, nemzetek felet-

ti gyűjtemények kialakításának lehetőségére vonatkozó vizsgálatok; az egyéni kérések elintézését és a rendszer fejlesztését szolgáló irányító funkció; együttműködés az UNESCO Általános Információs Programjával.

A felsorolt feladatokat jelenleg részben az IFLA Könyvtárközi Kölcsönzési Hivatala látja el. Az UAP program azonban több és szélesebb körű mint a könyvtárközi kölcsönzés. Az UBC-hoz hasonlóan az UAP egyetlen feladat megvalósításával elérhető célkitűzés. A hozzáférhetővé tétel irányába tett minden lépés egyben előrelépés az egyetemes hozzáférhetővé tétel irányába is.

A Bibliotheque Nationale keretében Le Mans-ban felállítandó kölcsönző központ terve vagy az USA-ban a nemzeti időszak kiadványok létrehozandó központi gyűjteménye az egyetemes hozzáférhetővé tétel ügyét is szolgálják.

Az országos könyvtári rendszerek és a központi szolgáltatások országos rendszerei egyetemes jelentőségűek. A nemzetközi koordinálási tervek valóra váltása az elkövetkező évek feladata.

Bibliográfiai konferencia Szlovákiában

A Čítatel' 1977. évi 2. számában (54–55.p.) megjelent „Z piatej celoslovenskej bibliografickej konferencie” és a „Záverý z 5. celoslovenskej bibliografickej konferencie” (Knížnice a Vedecke Informacie, 1977. no.1. 32–34.p.) c. cikkek alapján TARR Lászlóné készített tömörítést.

1976. november 30. és december 12. között rendezték meg a Magas Tátrában az 5. szlovák bibliográfiai konferenciát, melyet a Szlovák Szocialista Köztársaság Kulturális Minisztériuma, a Matica slovenská és a Szlovák Könyvtárosok Egyesülete rendezett. A konferenciát Stefán Krivus, a Matica slovenská igazgatója nyitotta meg. Előadásában értékelte a 4. és az 5. konferencia közötti időszakban elért eredményeket, hangsúlyozta, hogy az utolsó öt évben a szlovák bibliográfusok bebizonyították, hogy képesek és alkalmasak arra, hogy a bibliográfiai tevékenység területén érvényesítsék az új munkamódszereket és azokat mind a bibliográfiai munka fejlesztésének, mind a szocialista tudomány és kultúra fejlesztésének szolgálatába állítsák. Annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy az elért eredmények, különösképpen a kurrens nemzeti bibliográfia gépi feldolgozásának megoldása, alapul és biztosítékul fog szolgálni arra, hogy hozzájárassanak az egész szlovák bibliográfiai rendszer integratív és komplex ésszerűsítéséhez és automatizálásához. Felhívta a figyelmet azoknak a hatékony módszereknek a bevezetésére, amelyeket a bibliográfiai kutató munka területén a jövőben be kell és be kívánnak vezetni, valamint azoknak a konkrét bibliográfiai feladatoknak eredményes megoldására, amelyeket az 1976–1980-as évekre tűztek ki.

A megnyitó előadás után, sorrendben a következő előadások hangzottak el: Helena